

MALMÖ HÖGSKOLA

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 28 mars 2007

Utskriftsvänlig pdf-fil

Läs mer om fritid och fritidsvetenskap på idrottsforum.org

Det är inte lätt att vara akademiker. Man är aldrig ledig. Det finns inga gränser mellan arbete och fritid; alltså finns det ingen fritid, fri tid. Man arbetar alltid. Dessa i akademikerkretsar synnerligen välkända resonemang väcktes ånyo till liv, med förnyad aktualitet, hos Bo Carlsson när han på idrottsforum.orgs uppdrag tog sig an *A Handbook of Leisure Studies*, en omfattande antologi sammanställd av Chris Rojek, Susan M. Shaw och A. L. Veal. Till detta bidrog i inte ringa grad det faktum att han valde att börja läsa boken på planet till Sydafrika för en familjesemester, och med ett glas vin som tilltugg. Carlssons fylliga recension av handboken inleds med ett utförligt resonemang om den komplexa akademiska disciplinen fritidsvetenskap. Och boken bär i det hänseendet syn för s ägen, det är en rad blandade aspekter av fritiden som behandlas, dock inte Carlssons egna favoritfritidssystemställningar, och det är inte helt klart på vilka grunder de valts bort. Mest problematiskt får det dock sägas vara att en av världens mest utbredda fritidssystemställningar, idrotten, ägnas bara 15 sidor av 575!

Vad är fritid, och vad är i sin tur fritidsvetenskap?

Bo Carlsson

Idrottsvetenskap, Malmö högskola

Chris Rojek, Susan M. Shaw & A. J. Veal (red)

A Handbook of Leisure Studies

577 sidor, inb.

Basingstoke, Hamps.: Palgrave

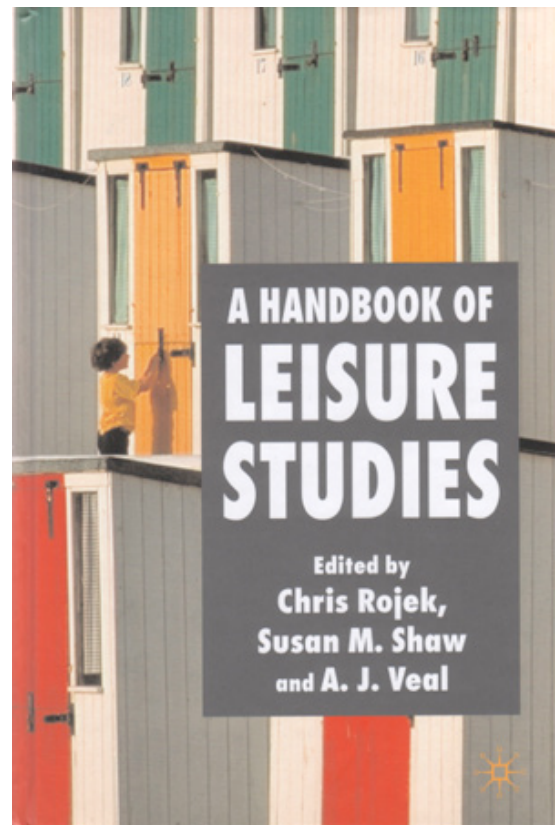
Macmillan 2006 (Pris £95)

ISBN10: 0-4039-0278-X

ISBN13: 978-0-4039-0278-8

En av de häftigaste recensioner jag läst handlade om Bruno K Öijers bok *Chivas Regal*, på Cavefors förlag. Recensenten skrev kortfattat, men solklart och fyndigt: "Köp den hellre på systembolaget!". That's it! Förträffligt i all sin enkelhet, och recensenten har säkert gått och väntat på ett sådant här tillfälle. Alltsedan sågningen av Öijer har jag alltid själv önskat kunna använda mig av en dylik enkel och kraftfull strategi. När jag fick *A Handbook of Leisure Studies* i mina händer såg jag möjligheten, typ, "Fritiden är alldeles för dyrbar för att läggas på här typen av recensioner!" Men så enkelt blev det inte, utan snarare tvärtom? När jag åkte på semester till Sydafrika tog jag faktiskt med mig *A Handbook of Leisure Studies* som reslektyr, trots dess karaktär av tegelsten och lockelsen att göra en rejäl Chivas-tömning.

Det bör inledningsvis påpekas att Leisure Studies, det vill säga fritidsvetenskap, inte ingår i min profession och ordinarie tjänstgöring vid Enheten Idrottsvetenskap, men sedan vårterminen 2006 finns ett utbildningsprogram i Fritidsvetenskap utvecklat och placerat vid enheten. Således kan fritidsvetenskap närmast betraktas som ett sidospår, något som jag tog tag i på min "fritid". Nu uppstår emellertid genast ett problem; jag har normalt svårt att

skilja på arbete och fritid, eftersom jag även kan betrakta en del av mitt arbete som mitt fritidsintresse – eller är det tvärtom? Kan arbete rent av betraktas som en fritidssyssla?

Tanken slår mig självfallet när jag på flyget tar upp tegelstenen och börjar läsa i den, med ett glas vin i handen, Varför gör jag detta, jag är ju ledig, på semester med delar av familjen, och ska ha fritid. Men samtidigt känns det väldigt avkopplande att få arbeta lite? Är jag arbetsnarkoman? Nej absolut inte, skulle jag – och många med mig – definitivt påstå. Men varför sitter jag med en bok om fritidsvetenskap på min fritid? Nästa fråga som uppstår: kan fritid å andra sidan bli ett arbete? Kan jag omvandla mitt fritidsintresse – att läsa och recensera böcker – till ett arbete? Jovisst! Klart det är möjligt. Jag kan till och med få fritid som själva syftet med mitt arbete, i form av – ja just det – fritidsvetenskap. Men onekligen är det en knepig avgränsning! Kan arbetsvetenskap bli min fritid, och fritid mitt arbete? Dessa funderingar får mig än mer intresserad av att angripa bokens problematik, allt i syfte att förstå innehållet i fritidsvetenskap och vad denna vetenskap betraktar och avgränsar som fritid, som fri-tid?

Som sagt, jag är novis på området och som nykomling kan det kanske vara vettigt att ta tag i en "handbok", eftersom en sådan ska introducera ämnet och staka ut dess utvecklingslinjer och färdriktning. Men 550, vid första anblick, tunga sidor, får en onekligen att bäva, och rent av att tänka att jag fixar det när jag börjar jobba (på riktigt). Men som tur är, när jag väl börjar läsa framstår boken som rätt okomplicerad (kan dock bero på vinet, vilket nog är ett litet tecken på att det ändå är "fritid"). Att den är lättläst gör det enklare, och jag inser att det kommer att gå rätt snabbt att läsa boken trots dess karaktär av tjock handbok. På det här sättet får jag dessutom en rätt snabb introduktion till ämnesområdet och disciplinen fritidsvetenskap, och får därigenom nya samtalsämnen med mina nya kollegor.

Vad är då fritidsvetenskap, eller Leisure Studies? Hur definieras ämnet och vad sysslar man med? Vilka teorier är gångbara, vilka problem behandlas, och vad finns det för nya strömningar? Jag ska här kortfattat begrunda huruvida den här boken lyckas ge mig tillfredställande svar som gör att jag fått en bättre kunskap om och förståelse för ämnesdisciplinen – för dess problem och dess potential.

Inledningsvis får vi veta, av antologins redaktörer, som är Chris Rojek, Susan M. Shaw och A L Veal, att Leisure Studies i regel betraktas som ett ganska udda, "excentriskt", kunskapsfält, men att området samtidigt utgör en växande del inom samhällsvetenskapen, och då främst kopplat till olika typer av managementkurser. Samtidigt som Leisure Studies, som kan sägas ha börjat under sent 50-tal, haft svårt att hitta sin akademiska hemvist och status, har fritiden blivit ett allt större område, vilket i sig borde göra kunskapsfältet allt viktigare och attraktivare, hävdar redaktörerna i sin marknadsföring. Det finns många anledningar till fritidssektorns expansion; arbetslivets förändringar är en, varvid man kan nämna deltidarbete, flexitid och fler förtidspensionerade. Dessutom har inställningen till arbete förändras, vilket redaktörerna uttrycker på följande sätt: "Paid labour is now commonly viewed as the means to finance leisure choice and practice rather than the proverbial central life interest (ss. 1-2).

Förutom arbetsrelaterade förändringar poängterar redaktörerna konsumtionskulturens utbredning, vilket även blir en återkommande utgångspunkt i de allra flesta av artikelbidragen i antologin, oavsett om det är ekonomer, historiker, kulturgeografer eller sociologer som står som författare. Nu kan det även vara på plats att betona att tjugosex av trettiotvå artiklar är skrivna av nordamerikaner, som således lever i konsumtionskulturens högborg. I ärlighetens namn kan det påpekas att redaktörerna är medvetna om "the Western bias" i boken, men denna självinsikt eliminerar inte själva dilemmat, och problemet med att befästa globaliserings- och moderniseringsprocessen som en ny version av "Westernization" och neo-kolonialism. Och en läsning av bokens första två delar påvisar tydligt det problematiska i att sätta likhetstecken mellan västerländsk kultur och civilisation – det vill säga "amerikanisering", baseball och Coca-cola – med olika globaliseringsprocesser. I dessa kapitel försöker även några författare att lyfta fram lokala motstånd – i form av fritidsaktiviteter – och dess förhållande till och dess påverkan av globaliseringen. En viktig aspekt i detta sammanhang är givetvis kulturimperialism, och ett av de viktigare och intressantare bidragen i boken behandlar relationen mellan kultur och civilisation, varvid det förstnämnda behandlas som mer traditionellt och bevarande, medan civilisation och civilisering ses som en process som tar sin utgångspunkt i mötet mellan olika kulturer och deras olika uttrycksformer. Frågan som i slutändan uppstår är hur man bestämmer och bedömer huruvida olika kulturer och dess möten utvecklat en högre grad av civilisation än andra kulturformer, och här är givetvis faran för etnocentrism ytterst påtaglig. En intressant notering är att dessa studier av kulturer och dess "kulturalism" måste sammanfogas med "strukkturalism", men mer än så får vi inte veta, tyvärr!

I dessa avsnitt (eller artiklar) om fritid, kultur och civilisation ställs även frågan varför en version av "modernitet" kan betraktas som mer utvecklad och progressiv, medan andra erhåller stämpeln "traditionell". Det hävdas att civilisationsbegreppet måste få en ny innebörd, och i stället för att betrakta civilisation som en process, bör begreppet hanteras som ett "projekt". – Ja, varför inte i dessa projektider! Leisureforskare gillar onekligen Putnam, det är uppenbart, och när det talas om kultur och civilisation används hans tankar om fritid som ett sätt att lyfta det civila samhällets och dess engagemang, varvid fritidsaktiviteter anses kunna ge civilt engagemang och socialt kapital. Men givetvis, som en annan artikelförfattare, påpekar, fritid, speciellt i dess kommodifierade form som

konsumtionskultur, kan innebära alienation och skapa falskt medvetande, i Marx terminologi, ”ett opium för folket”! Här har vi problematiken i korta drag, fritid som befrielse – typ ”The Union gave us the weekend” – och kulturell daning eller fritid som kontroll och alienation. Intressant! Men mer blir det inte?

En av poängerna i och med fritidsaktiviteter är som sagt dess egenskap att såväl konstruera som bestämma olika individers habitus, för att använda Bourdieus språkbruk. I relation till denna diskussion diskuterar olika författare fritidens autonomi, flexibilitet och individers grad av självbestämmande. Härvid kommer vi även in på en annan utgångspunkt i boken, nämligen fritidens ”moraliska dimensioner” i egenskap av icke-arbete och fri tid, och dess relation till olika former av kontroller, förbud och moralisk panik genom fritidssektorns historik, allt från the ”Devils workshop” till Beatles, hiphop och e-sport. Några författare lyfter i detta sammanhang också fram fritidens betydelse för livsstilar och inre värden, i relation till en tilltagande kommodifiering av fritiden.

En annan aspekt som behandlas genom boken är utvecklingen av det offentliga rummet och dess betydelse för fritidens struktur och innehåll, vilket konfronteras med en tilltagande privatisering av en del fritidsaktiviteter eftersom familjen och hemmet blivit ett allt viktigare fritidsintresse på senare tid.

Denna korta introduktion ger en förhållandevis rättvis bild av bokens ambition och dess innehåll i mer generella drag, men boken präglas också av en hel del intressanta iakttagelser som antingen lyfter den generella problematiken eller som har karaktären av utvikningar, dock ofta rätt fängslande. Några av de mer tänkvärda iakttagelserna är i korthet:

- Monopolspelet blev mycket populärt under 30-talets stora depression, och påminde om verkligheten där spelare kunde, liksom börsmäklare, agera som ”tycoons”. (Det kom en ny variant under 2006, där spelarna har Visakort, och än mindre kontroll över sin ekonomi.)
- Backpacking beskrivs som både turism och som utvecklingsfas – ”rite of passage” – där ungdomar lämnar sina föräldrar för en otrygg tillvaro (”an alien situation”).
- Människor må spendera mer tid på frivilliga aktiviteter men, för att parafasera Marx, under förhållanden som de inte själv har valt. Här tänker jag på Adornos beskrivning av USA som ”det luftkonditionerade helvetet”, när han av tvång (nazismen) frivilligt valde att fly till masskulturens Mecka (ett nytt ”tvång”).
- Brittiska arbetare tycks avstå från mer fritid till förmån för fler arbetstimmar, högre inkomster och mer konsumtion.
- Man kan inte värja sig från idrott, och idrott har, för att citera Susan Birrell ”insinuated itself into the fabric of society”.
- Tilltron till mega-events är stor runt om i västvärlden. Men Fred Coalter menar i sin artikel att det finns väldigt lite bevis på att stora idrottsarrangemang har några mer långsiktiga effekter på ekonomin eller det lokala idrottsdeltagandet. Coalters böcker, och Grattons, som Coalter refererar till, får jag nog leta upp!
- Vi har en allt äldre befolkning, med högre utbildning, bättre hälsa, och som är vana att resa. Idrottsturismen räknar på möjliga intäkter!
- Voluntarism har blivit en ny form av global fritidsaktivitet. (Kanske rent av svensk folkhemsidéologi på export, eller?)
- En paradox är att såväl utelivet, det vill säga caféer och intresset av att äta ute (i offentligheten), som familjelivet (privatiseringstesen), det vill säga inredning, matlagning och kvalitetstid med barnen, tycks öka i omfång.
- Vi lever inte nära eller i utkanten av ett konsumtionssamhälle, utan mitt i? Ett intressant resonemang är: ”The crucial question posed about leisure and consumption should no longer be framed in terms of real or not real, authentic or inauthentic, pure or polluted, but in terms of whether citizen-consumers will abdicate all thought of questioning and contesting the means through which leisure contexts and experiences become available. The trick here is to avoid leisure fetishism and realize that leisure and its meanings can never be exclusively located “in” objects and venues, but are produced in social relations, including economic power relations. Arguing over whether this or that moment of recreation is produced and distributed, owned and sold, shared and experienced. The danger of commercialized leisure lies not so much in its commercial origins but in its socio-political trajectories – whether it will be merely reproductive, or decidedly transformative, of our social relations and our lives” (p. 313).

Boken ger onekligen en bra inblick i fritidsvetenskapen, och eftersom det finns många ämnen som inte behandlas och som jag tycker är uppenbara och mycket intressanta, förstår jag att fritidsvetenskap är ett otroligt stort fält som ger oanade möjligheter till akademiskt svängrum och karriärer.

Nu är jag trots allt idrottsvetare, eller för att citera en av mina kollegor, ”pappersidrottare”, och när jag kom till artikeln om idrott blev jag mäkta besviken. Förvisso är idrottsvetenskap ett stort område, förvisso inte i närheten av vad som kan inrymmas i fritidsvetenskap, och denna storlek gör det sannolikt väldigt svårt att sammanfatta idrottsvetenskapens utveckling, dess innehåll och dess utvecklingstendenser på mindre än femton sidor. Stackars kvinna som fick detta uppdrag. Hon måste ha kört in i den berömda väggen! Fritidsvetenskapen, i vilken man kan

inrymma idrott, turism, kulturstudier, litteratur – ja, det mesta – fick femhundrafemtio sidor på sig, och jag känner mig rätt nöjd med introduktionen i fritidsvetenskap trots att skogspromenader, inredningsdesign, cykling och deckarläsning, mina favoriter, inte fick en rad? Nu vet jag ändå vad fritidsvetenskap kan inrymma, och det är onekligen mycket? Jag tror jag håller mig till idrottsvetenskap, även det ett mycket omfattande ämnesområde som likt fritidsvetenskapen är svårt att avgränsa, vilket faktiskt även är fallet med mitt tidigare ämne, nämligen rättssociologin? Men om man skulle fastna för fritidsvetenskap som akademiskt ämne är jag säker på att jag inte skulle få någon fri-tid längre, eller kan nu arbete utgöra ens fritid?, och då rent av få mer fritid?

© Bo Carlsson 2007

 Köp boken från [Adlibris.se](https://adlibris.se)

 Kjøp boken fra [Akademika.no](https://akademika.no)

 Køb bogen fra [Saxo.dk](https://saxo.dk)